

Algunes cites per situar-nos:

“Franquejar els límits físics del planeta tan sols ens portaria a l'enfonsament, al col·lapse de la nostra civilització.

El col·lapse es dona quant una societat es troba incapaç de satisfer les necessitats elementals de la seva població, com son l'alimentació, la sanitat, l'educació i la seguretat.

A més a més, aquests canvis no es portarien a terme de manera pacífica.

I s'entén ja que, si tu ets qui tens el poder i la teva única política es basa en el creixement material, aleshores no voldràs sentir ni parlar del fi del creixement, ja que et veuries obligat a inventar-te quelcom diferent del que tu controles”.

Dennis L. Meadows, professor emèrit de la Universitat de New Hampshire, i coautor del molt famós Informe del Club de Roma, “Els límits del creixement”.

“La barbàrie que ens envolta tan sols se'ns farà prou evident i superable quan siguem capaços de concebre al mateix temps una altra manera d'organitzar millor la nostra societat; i és per aquest motiu que els mestres són tan importants”.

Jena Paul Sartre, filòsof francès.

“No existeix cap procés educatiu que sigui neutral ja que l'educació, o bé integra als alumnes en la lògica del sistema tot cercant la seva conformitat, o bé els ensenya a criticar la realitat i a transformar el Món”.

Paulo Freire: pedagog brasiler.

“Sempre és millor explicar als nostres fills que varem ser derrotats, que no pas tenir-los de confessar que no varem tenir prou valor al seu moment per lluitar per millorar el seu futur”.

Mahatma Gandhi: activista social indi.

“Ajuntem els nostres caps i visualitzem quin estil de vida estem oferint als nostres fills com a herència”.

(Tatanka Iotanka: cap Lakota)

“No podem permetre que els nostres fills i nets heretin un Món pitjor del que nosaltres hem rebut”.

Jostein Gaarder: filòsof i autor d'“El Món de Sofia”.

“Si realment volem sortir del pou lo primer que hem de fer és deixar de fer forat”

Proverbi xinès.

“L'alternativa al desgavell actual necessita consolidar una utopia que doni accés a un nou tipus de societat post-capitalista que només conservi els millors vestigis d'aquest sistema econòmic.”

Federico Mayor Zaragoza, polític, diplomàtic i ex-president de l'UNESCO:

“Una pedagogia ben elaborada hauria de tenir sempre ben clars els objectius que persegueix.

La que no ho faci sempre comportarà una educació conduïda a cegues”.

J. Dewey: psicòleg i pedagog nord-americà.

Entre el capità Enciam i el capità Gandhi

(L'educació ambiental entre la responsabilitat individual com a consumidors i la revolta política).

Fou durant els anys setanta i vuitanta del segle XX quan es consolidà en cada cop més escoles del món occidental una nova línia de treball “transversal”. Una línia que s’afegiria a les prou conegudes educació per la pau, per la cooperació, pel consum, per la sexualitat...

Era *l'educació ambiental* que sorgia en països on es feia més evident la necessitat de posar fre a la gran Crisi Ambiental i als *mites del progrés material*.

Aleshores, però, el model educatiu que s'anà consolidant fou del tipus “Capità Enciam”.

I ho anomenem així en record d'aquell personatge televisiu que alguns potser recordem, i que ens emplenava el cap des de TV3 amb llistes inacabables de responsabilitats i canvis ambientals. Però eren uns canvis d'abast exclusivament individual i que ell sempre rematava amb el següent colofó: “els petits canvis són poderosos”.

Durant aquells anys les llibreries també s'emplenaven amb obres del tipus “300 coses que pots fer per salvar el planeta”, o “600 consells per frenar el canvi climàtic”...

Però, en iniciar un nou segle, el sentit comú s'imposà entre alguns pedagogs i educadors, quan varen començar a qüestionar-se que predicar una llista de bones pràctiques ambientals potser no servia per gaire més que per angoixar als més benintencionats i per culpabilitzar-los per tots els mals ambientals.

I que, potser, els petits canvis que proposava el Capità Enciam no eren “prou” poderosos, si no seria més intel·ligent, i més honest, passar-li la patata calenta al “sistema” que no pas anar culpabilitzant als consumidors fent-los creure que tots plegats erem una colla d'irresponsables.

I és que s'anava adonant que quan els més ben intencionats ja utilitzessim vehicles elèctrics construïts amb materials reciclats i biodegradables, quan estalviessim l'aigua, quan recollíssim selectivament el noranta per cent de les nostres deixalles i quan consumíssim tan sols productes no contaminants, de comerç just i procedents de l'agricultura i la ramaderia ecològica... aleshores el nostre planeta encara seguiria tan malalt com abans.

Perquè, quan arribes aquest moment, la indústria, l'agricultura, la ramaderia, la banca, la pesca, la mineria, l'armamentística... i la major part de la humanitat rica i consumista encara no hauria après la lliçó.

I apareixé la inevitable pregunta: *no hauria estat millor haver canviat el sistema de dalt a baix que no pas anar carregant tota la responsabilitat sobre les esquenes de quatre consumidors que no hauran pogut canviar gaire coses per sí sols?*

En definitiva, el que s'estaria deduint és que la causa original de problema no venia de les males pràctiques del consumidor. I haurà estat la mateixa ciència la que ens haurà anat dibuixant la veritable cara del culpable; *que patim un sistema econòmic que és totalment utòpic, que és una fantasia, un frau... ja que aquest no pot deixar de ser “creixentista”, no pot deixar de créixer i créixer de manera material, i ho fa en un planeta que és materialment limitat.*

Veiem, tot seguit, com les diferents branques de la ciència i del coneixement han anat dibuixant la cara del veritable culpable.

1. Reflexions ambientals que venen “del passat”:

Cada cop més climatòlegs, historiadors i ecòlegs opinen sobre el veritable risc de col·lapse planetari de la nostra civilització tot reflexionant a partir del que es va descobrint d'antigues civilitzacions que ja varen col·lapsar, en aquell moment a nivell regional, i sempre per causes ambientals (maies, Summer, Pasqua...).

2. Reflexions ambientals que venen “del futur”:

Alguns físics i antropòlegs ja fa temps que també escriuen sobre el que ens podríem estar perdent les persones que vivim l'actual generació: un futur tecnològic i científic que ja tenim a tocar amb els dits, i que promet les possibilitats més increïbles pel nostre benestar. Unes possibilitats, però, que ens perdríem si no transforméssim a temps el nostre sistema econòmic. Si no ho féssim abans de que la nostra civilització no col·lapsés sota els efectes d'un canvi climàtic desbocat, una sobre població demogràfica...

3. Reflexions ambientals que venen “del present”:

Venen dels economistes i els politòlegs, que reflexionen sobre l'actual Crisi Ambiental i sobre que aquesta ens anuncia una futura crisi global del nostre model de civilització.

Observen que la nostra civilització es recolza en un sistema econòmic basat en el creixement continu, però dins d'un planeta que és materialment limitat en recursos naturals, com són l'aigua, el sol fèrtil, els aliments, els minerals, el territori, els arbres, la pesca, l'aire...

I on, a més a més, ja s'ha constatat que la petjada ecològica de la humanitat ha superat, recentment, la capacitat de càrrega de la Terra.

I, si el que volem és deixar un planeta mínimament habitable a les futures generacions, tot plegat ens obligaria a assumir dos reptes:

1. posar-li el fre al nostre sistema econòmic amb un “decreixement” que resulti sostenible socialment,
2. substituir-lo per un que no fos creixentista pel que fa als bens materials, però que podria seguir sent creixentista sense límit per tota la resta de bens no materials com són la saviesa, els serveis d'atenció a les persones, la cultura, l'art, la creativitat, la ciència, la tecnologia, el saber, la descoberta...

I, amb tots aquests argumentari, els pedagogs ambientals més lúcids ja comencen a plantejar que una problemàtica d'arrel política necessita solucions polítiques; que l'objectiu pedagògic general de l'educació ambiental hauria de ser més polític que no pas individual.

Un objectiu pedagògic com el de *preparar les futures generacions per a portar a terme una revolució socio-econòmica pacífica d'abast planetari capaç de construir, el més aviat possible, un sistema econòmic alternatiu a l'actual, i que aquest no necessites ser materialment creixentista*”.

Els científics, quan s'hi refereixen, parlen de *“mitigar els efectes negatius el Canvi Global”*.

I no oblidem un segon objectiu, potser més important: el de *“preparar les futures generacions per adaptar-se als deterioraments ambientals que acabin resultant irrecuperables”*.

Els científics, quan s'hi refereixen, parlen de *l'“adaptació als efectes negatius del Canvi Global que ja ens resulti impossible mitigar”*.

Admetem que, plantejat d'aquesta manera, l'educació ambiental es carrega a l'espatlla uns objectius tan transcendents com difícils d'assolir. Podria semblar una feina educativa impossible, però amb aquests arguments, i pels mateixos motius, també s'hauria d'eliminar “l'Educació per la Pau” quan tots sabem que els seus objectius finals són la desaparició de la indústria armamentística, i eradicar, definitivament, la guerra com a forma de solucionar els conflictes.

I, tanmateix, aquests objectius no es deixen de treballar en les escoles que treballen per la pau. No creieu que, en el cas de l'educació ambiental el mateix raonament resultaria prou vàlid?

Reulem ara unes línies enrere.

Sembla necessari completar el model d'educació ambiental que hem batejat com "capità Enciam", amb un model que podríem anomenar "capità Ghandi" en memòria d'aquell personatge, en aquest cas real, que fou capaç d'expulsar als colonitzadors britànics del seu país, la Índia, i de fer campanya en contra dels mals hàbits de consum occidental. Recordem que Gandhi va saber concentrar els seus esforços en el que era realment necessari per a la Índia: provocar una revolució pacífica, i a gran escala, basada en la desobediència civil i en la resistència pacífica, una revolució que assolís tombar unes estructures polítiques que semblaven intocables.

I és que aquest model ja s'adequa millor a la realitat ambiental, que no pas tan sols el de Capità Enciam.

I si be ara ja tenim una mica més clars quins haurien de ser els nostres *objectius pedagògics*, molts educadors voldríem saber quina *metodologia educativa* fos la més adequada per assolir-los...; pel model "capità Gandhi".

I vet aquí la part complicada del procés.

Nosaltres, la Montse i jo mateix, ens comprometem a actuar en conseqüència, a anar dissenyant la metodologia educativa més adient. Tot i així confessem que de tant en tant, ens apareix algun dubte del tipus: no estarem anant massa lluny?

I quan això passa sempre ens fem una altra pregunta: si ells fossin prou conscients de tot plegat, com voldrien els nostres mateixos fills que els eduquessim ambientalment?

La resposta que sempre apareix ens referma en les nostres conviccions.

Xavier Vizcaíno,
educador ambiental.